

**Йоана СЛАВЧЕВА**

**Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий”, България**

**РОМАНЪТ „ВРЕМЕННОТО”  
НА ГАБРИЕЛА АДАМЕЩЯНУ КАТО ОЩЕ ЕДИН  
ПРОЧИТ НА МИНАЛОТО**

Yoana SLAVCHEVA

“St. Cyril and St. Methodius” University of Veliko Tarnovo, Bulgaria

**THE NOVEL “THE TEMPORARY”  
BY GABRIELA ADAMESHTYANU AS A DIFFERENT  
INTERPRETATION OF THE PAST**

The Novel “The Temporary” written by the Romanian novelist Gabriela Adameshtyanu was published in 2010 as a sequel to her first novel “The Same Road, Day after Day” and is both a political and a social novel focusing on the fate and the social position of the individual in the political context of Communist Romania. It presents a vivid and realistic picture of people’s lives in those years and deals with a number of issues such as the totalitarian regime as an evil that marred the destiny of entire generations, the fear, the strive for survival and personal growth in the context of various restrictions as well as the inevitable notion of “temporariness”, which was ubiquitous in those days.

**Keywords:** Romanian literature, anti-totalitarian literature, communism.

Габриела Адамешяну е от съвременните румънски писатели и публицисти, с чиито текстове си струва да се запознаеш. Родена е през 1942 г., а като писател дебютира сравнително късно, през 1971 г., с разказа си „Приятелство”. Първият ѝ роман „Все същият път, ден след ден” е издаден през 1975 г. от издателство „Картя Ромъняска”, но цензурата в Румъния от онова време изважда от него няколко фрагмента. Въпреки това той е приет изключително добре от критиката и дори печели Наградата за дебют на Съюза на писателите. В пълния си вид романът е издаден едва след падането на комунистическия режим в Румъния. През 1983 г. излиза следващият ѝ роман – „Изгубената сутрин”, с който Габриела Адамешяну вече окончателно се нарежда сред най-талантливите писатели от своето поколение. През есента на 1989 г. Адамешяну, заедно с Ана Бландиана и други писатели, се обявява в подкрепа на Мирча Динеску и Андрей Плешу, които влизат в конфликт с комунистическата власт. Непосредствено след революцията от 1989 г., писателката става член на Групата за социален диалог, съставена от независими инте-

лектуалци, и главен редактор на седмичника за политика и култура – Списание „22“. След демократичните промени Габриела Адамещяну публикува още два романа, „Пресрещане“ (2003 г.) и „Временното“ (2010 г.) Авторката има издадени и няколко сборника с кратка проза и публицистика, а много от нейните статии на обществено-политическа и културна тематика са публикувани на страниците на „Списание 22“. На български вече са преведени и четирите споменати романа на Адамещяну, а през 2014 г. авторката бе сред представените на Софийския панаир на книгата румънски писатели. Книгите ѝ са преведени и публикувани и от редица престижни издателства в Европа и САЩ.

Интересна е връзката между дебютния и последния (до този момент) роман на Габриела Адамещяну, „Все същият път, ден след ден“ и „Временното“. Обединява ги главният персонаж, Летиция Браня, като във „Временното“ повествованието започва приблизително няколко години след момента, в който то спира в първия роман.

Романът „Все същият път, ден след ден“ е разказ в първо лице на Летиция, момиче от малък провинциален град, чийто живот е белязан от изпращането в лагер на баща ѝ и изключването на вуйчо ѝ от партията. „Опетненото“ минало на семейството ѝ я обрича на бедност и поставя на пътя ѝ редица препятствия. Габриела Адамещяну, чрез спомените на своята героиня, добавя постепенно и ненаатрапчиво щрихи от ежедневието на румънците през първите десетилетия от установяването на комунистическата власт в Румъния, като избягва да коментира и изразява мнение по различни обществено-политически теми. Авторката сякаш предоставя на читателя снимков материал с надпис „Без коментар“, но особено за читателите от онова време този коментар е бил излишен, защото те са откривали посланията в ненаписаната част от романа, тоест между редовете. Написан като изповед на едно момиче, опитващо се да осмисли, а и да промени доколкото може своя живот, романът на Адамещяну заобикаля умело цензурните ограничения и постига своята цел. От идеологическа гледна точка романът е отговарял на изискванията, за да бъде издаден и разпространяван по книжарниците, с изключение на няколко малки фрагмента, които се е наложило да бъдат извадени от цензурата. Както пише самата Адамещяну в своите бележки към изданието от 2005 г., най-дългият изваден откъс е този с описанието на Великденската нощ, със запалването на свещите от събралото се в една букурещка църква множество и песента „Христос възкресе из мъртвих...“.

Монотонността в живота на героинята от първия роман Летиция Браня сякаш се разчупва във втората половина на творбата. Зареждат се едно след друго събития, които променят нейната съдба – приемането ѝ в университета въпреки досието ѝ, неочакваната за нея смърт на вуйчо ѝ Йон, през чийто очи е гледала на света до този момент, завръщането на баща ѝ от концентрационния лагер, влюбването ѝ в младия редактор на научно списание Петру Аркан, чийто

свят започва да я привлича все по-силно. Тези събития са възможност за читателя да придобие представа и за облика и ежедневния ритъм на живота в столицата Букурещ от онова време, за мечтите, забавленията и отношенията на младото поколение, както и за живота на хората, заемащи по-високи позиции в обществото. Чрез пестеливия разказ на завърналия се от лагера баща на Летиция пък се загатва и за тежките условия, за смъртта като ежедневие, за отчаяните опити за оцеляване там, както и за „извинението”, с което го пускат на свобода: „Станала е грешка с вас – така ми казаха. Мислех си нещо да им отговоря, но си замълчах..... И все пак, виж, тези години ще ми ги признаят в трудовата ми книжка за пенсия...какво по-ясно признание, че не съм имал никаква вина?” (Адамещяну 2007: 306).

В своята „История на съвременната румънска литература 1941 – 2000 г.” румънският литературен критик Алекс Щефанеску споделя следното мнение за този първи роман на Адамещяну: „Наивният разказ – пресъздаден толкова талантливо от писателката и придаден толкова убедително на нейната героиня, – от който е съставен романът, представя индиректно на читателя драмата на цялото семейство Браня, чийто членове комунистическият режим осъжда по политически причини на затвор или на провал. (От тази гледна точка може да се каже, че авторката се е разбирала с читателите си зад гърба на представителите на цензурата)” (Ştefanescu 2005: 981). Интересната гледна точка на Щефанеску за романа срещахме и в следната му мисъл: „Идеята на Габриела Адамещяну да разказва за големи драми от името на трудолюбиви и честни свидетели, които обаче са неспособни да разберат дълбокия смисъл на случващото се с тях, е *продуктивна от литературна гледна точка*, понеже води до деидеологизиране на прозата, до обновяване на начина на представяне на реалността” (Ştefanescu 2005: 982). За това съзнателно търсено деидеологизиране на прозата през 70-те години на XX век пише и румънският критик Николае Манолеску в своята „Критическа история на румънската литература. 5 века литература”. Манолеску твърди, че писателите, които са започнали да публикуват след 1970 г. демонстрират нов начин на възприемане и художествено пресъздаване на реалността, наречен „неореализъм”. Той се характеризира с внимание към „най-дребните и незначителни елементи на реалността” и с „представяне в близък план на това банално ежедневие”. (Manolescu 2008: 1198) Според Манолеску авторката на „Все същият път, ден след ден” принадлежи, от гледна точка на възрастта, на поколението на 60-те, но от гледна точка на художествените похвати тя е част именно от поколението на прехода между него и т.нар. оптзечисти (поколението на 80-те).

Тридесет и пет години след излизането на романа „Все същият път, ден след ден” през 2010 г. Габриела Адамещяну издава своя нов роман „Временното”, който се смята за продължение на първия ѝ роман, тъй като проследява по-нататък живота на героинята Летиция Браня след като се омъжва за Петру Аркан и постъпва на работа в културна институция с идеологически цели,

наричана в романа Зданието. В годината на издаване на романа, в румънското списание „Култура“ излиза статия на младия критик Алекс Голдиш, който изразява мнение, че романът „Временното“ „не е толкова продължение, колкото пренаписване, ако вземем предвид факта, че немалко откъси – спомени на вече зрялата жена за историята на семейството ѝ, – са повторени сега, но от друга гледна точка“ (Goldiș 2010). В статията авторът изразява и мнение, че „Временното“ е „първият истински политически роман на Габриела Адамещяну, който вероятно е искала да напише още от самото начало.“ Според него обаче това на означава, че „авторката осъжда без право на защита епохи или режими, а само, че политическата мотивация, която тя има още в първата част на тази семейна сага, избива сега на повърхността на текста“.

Авторката вероятно наистина е имала намерение да продължи някой ден разказа за съдбата на семейство Браня. Самото заглавие на втория роман, „Временното“, е ключова дума, натоварена с много символика в последните страници на „Все същият път, ден след ден“. Когато във финала на първия роман Петру Аркан идва да вземе Летиция от студентското общежитие, за да я направи част от своя свят, тя споделя: „Беше ми приятно, че ще си тръгна, но завинаги бях взела със себе си тукашния дух на временното...“ (Адамещяну 2007: 387). Не е случаен значи и изборът на заглавие за новия роман на Адамещяну. Летиция предстои да открие този дух на временното и в новия свят, за който толкова е мечтала преди и който се оказва привлекателен само с материалните му проявления, но не и с отношенията между хората. По време на посещението си в София през 2014 г. Габриела Адамещяну сподели, че в романа си е искала да представи временното в една любовна история, както и временното в историята на една нация. Що се отнася до тази любовна история, тук, за разлика от първия си роман, авторката е особено директна при описанието на любовните сцени, като понякога дори стига до вулгарност. Този ефект вероятно е съвсем съзнателно търсен, за да внуши, че в едно силно ограничавано общество, каквото е румънското по време на комунистическия режим, отношенията между хората също се израждат и плътското в неговия най-грозен аспект надделява над духовното и истински романтичното общуване между мъжа и жената. Авторката съвсем точно определя тази тенденция като „лакомията на отчаяните тела“, които търсят спасение заради непосилната тежест на реалността и заради безкрайната самота, на която са обречени в един свят, в който не можеш да имаш доверие на никого.

Персонажите във „Временното“ са в пъти повече в сравнение с тези в първия роман на Адамещяну. Не случайно в края на романа авторката решава да публикува и списък с имената и връзките между отделните персонажи, за да не се обърка читателят. Освен в живота на Летиция, съпругът ѝ Петру и любовникът ѝ Сорин, авторката периодично ни връща назад във времето и ни въвежда и в живота на родителите на Сорин, семейство Олару, както и на други членове на фамилията Браня. Романът „Временното“ е разделен на пет

части, всяка от които има отделно заглавие. Интерес предизвикват и заглавията на самите глави в тези части: „Късметлийското поколение”, „Държава, подвижна и улегнала”, „Конвергенцията на политическите системи”, „Спомените на Хрущов” и т.н. Освен че се връща към отминали периоди и чрез личните съдби на героите си разкрива и немалко исторически факти от режима на Антонеску и първите две десетилетия от установяването на комунистическата власт в Румъния, Габриела Адамещяну вмъква умело, но ненатрапчиво и редица политически коментари за ситуацията в Румъния през 60-те и 70-те години на ХХ век, когато приблизително се развива действието на романа. Разговорите за политика и сексът са двете основни занимания на Летиция и Сорин по време на тайните им любовни срещи в квартирата на неговия приятел в покрайнините на Букурещ.

В романа „Временното” Габриела Адамещяну експериментира смело с използваните наративни техники. „Временното”, за разлика от „Все същият път, ден след ден”, е написан предимно в трето лице, което дава възможност на авторката да покаже тук повече от една гледна точка. Повествованието в първо лице от „Все същият път, ден след ден” е било наложително, за да може, в условията на цензура, на читателя да се внуши, че все пак става дума за единичен случай, че семейства като Браня са по-скоро изключения и че румънският комунизъм е придобил вече човешко лице. Във „Временното” гледната точка на главния персонаж Летиция е представена най-вече чрез цитатите от личния ѝ дневник. В романа „Временното” често пъти повествованието преминава в първо лице. Така например в четвърта глава, написана в трето лице, има пасаж, представящ съня на Летиция, който е написан в първо лице. „И кой е края на краищата Сорин Олару? Как именно той се оказа единствената ми подкрепа в този чужд свят?” (Адамещяну 2012: 67). Пробуждането и излизането от мрачния сън води и до смяна на гледната точка и до преминаване отново в трето лице. „Вече е будна, когато часовникът звънва и тя се опитва да изгони съня от мислите си.” (Адамещяну 2012: 68). Читателят нахлува в мислите на главната героиня и чрез друга техника, използвана често от авторката в романа – вмъкването на цитати от тетрадката, в която Летиция вечер записва своите преживявания и размисли. Тези цитати са оформени в курсив, за да се отличават видимо от останалия текст. Освен това авторката посвещава и цяла глава на дневника на Летиция, в която бележките и размислите ѝ са предадени по датите на вписването им в него.

В романа „Временното” наблюдаваме и едно непрекъснато движение от настоящето към миналото и обратно, преминава се от разказване в сегашно, в разказване в минало време, правят се неочаквани скокове във времето, породени от дадена ситуация, внезапно нахлул спомен, дума или жест на някой от персонажите. Това дава възможност на авторката да нанася едновременно щрихи върху две картини: тази на комунистическа Румъния от 60-те и 70-те и тази на Румъния от времето на фашисткия режим и на т. нар. Желязна гвардия. При една от първите срещи на Летиция и Сорин, случила се в емблематичната

със своята архитектура къща на Мария Обренович в Букурещ, Сорин разказва на Летиция историята на къщата, а това от своя страна става повод за разкриване на факти за легионерското движение в Румъния, както и за установяването на комунистическата власт в страната. Действителността от времето на фашисткия режим е представена и в главата с многозначителното заглавие „Миналото се завръща на 23 август”, но също през погледите и личната съдба на родителите на Сорин и Летиция. Аналогията между двата режима – фашисткия и комунистическия, е често срещана и съзнателно търсена в романа. В разговор между двамата главни персонажи дори иронично се търсят разликите между Кодряну (лидер на Желязната гвардия) и Другаря (Чаушеску): „Добре, съгласен съм с тебе, Лети, разликите са големи, култът към Другаря е изкуствено създаден, към Кодряну е бил спонтанен, Другарят е нисък и грозноват, Кодряну е бил красив....” (Адамешяну 2012: 107).

Картината на румънското общество през комунизма, която пресъздава Габриела Адамешяну, е изключително жива. И тук техниките на представяне на реалността са разнообразни. Героят пътува в автобус рано сутринта към работното си място и пред очите му, съответно и пред тези на читателя, се разкриват сцена след сцена: „караниците избухват постоянно, кондукторката също крещи, скрита омраза тлее в острите гласове на жените, в псувните на мъжете.... Цял живот стават винаги в същия час и гледат през същите неизмити прозорци...” (Адамешяну 2012: 211). На друго място в романа се разкрива ежедневието на младите хора и техните приятелски кръгове: „Всяка нова придобивка на някой от тях, магнетофон..., касетофон, тенис ракети, фотоапарат биваше тържествено представяна на останалите, също като брачните халки и рожбите. Първата библиотека, напълнена със спасени някога от „прочистването” книги, придобивки от антиквариата и новости от библиотека „Класици на световната класика” беше истински хит. Новите предмети стимулираха амбицията на другите, които планираха как да отвърнат” (Адамешяну 2012: 222). С политическите събития на деня пък се запознаваме през погледа на четящата Летиция, която разлиства престижен литературен вестник, на чиято първа страница е естествено огромната снимка на Другаря и Другарката, с главно „Д”. Докато Летиция пътува в автобуса, през прозореца виждаме „блокове в мръсно бяло, обвити в дълги червени платна, други в гигантски портрети на Другаря, който гледа на всички страни, бавно се плъзгат пред очите ѝ. ... Колкото повече автобусът напредва към кварталите, толкова портретите на Другаря се разреждат, вместо това зад магазините за хранителни стоки се виждат дългите редици от хора, в чест на Конгреса са пуснали портокали, салам от Сибиу, банани, селско филе.” (Адамешяну 2012: 304).

Сред цялото това разнообразие от моментни снимки на действителността в комунистическа Румъния, авторката на романа „Временното” успява да вплете и мненията на персонажите за времето, в което живеят. За Летиция, например, Румъния е „страната, която, докато не намери решение за живота ѝ,

тя няма да увеличи с нито един потомък” (Адамещяну 2012: 59). Тя мрази дори да пуска телевизора, по който може да се види само Другаря и Другарката, защото „не понася да ѝ се напомня в коя страна живее” (Адамещяну 2012: 393). За Петру, съпруг на Летиция, никой не се „интересува от законите в тази страна, от която би заминал още утре и не би се върнал даже умрял” (Адамещяну 2012: 398). Дорина, друга героиня на романа, кариеристка и привидна приятелка на Летиция, „не пропуска случай да иронизира Другаря и Другарката, макар че тя самата, като шефка на Протокола, съчинява от името на институцията поздравителните телеграми...” (Адамещяну 2012: 393). Друг герой на романа коментира чуждестранните пътници на летището в Букурещ: „Чужденците! Макар че са зад стъклото, те са свободни, а ние, макар че сме на открито ... Лошото си е лошо, но без лошо, още по-лошо! Може Той (Чаушеску – бел. моя) да е неграмотен, но поне ни пази от руснаците! (Адамещяну 2012: 213). Най-често и отявлено режимът е коментиран от Сорин, по време на любовните му срещи с Летиция. Ето какво споделя той: „А *Трактатът* е само пример, в много други наистина важни области, индустрия, здравна система, никой не взема никакво решение, за да не плати с главата си, защото Другарят иска да контролира всичко! Скоро ще се окажем в една парализирана държава!” А по повод именно на непрекъснатите политически разговори или по-точно монолози на Сорин по време на и без това кратките им тайни срещи, героинята Летиция споделя в своята тетрадка-дневник: „*Отровен от политическите изпарения, следва меандрите им и не стига доникъде. Не може да понесе тежестта, която притиска тялото му на самотно момче...., докато тича, подгонен от призраците на историята*” (Адамещяну 2012: 287).

Интересен е и животът в т. нар. Здание, в което работят Летиция и Сорин, както и редица други от персонажите в романа. Това вероятно е институция, занимаваща се с идеологическа и пропагандна дейност и една от основните ѝ цели е написването на т.нар. Трактат, който трябва да бъде одобрен на по-високо ниво. Във всички кабинети служителите са внимателно следени с подслушвателни устройства, доносите са ежедневие, както и задкулисни игри и любовни интриги. В същото време на своите събирания извън Зданието неговите служители слушат западна музика, четат френски и немски списания, мечтаят за дрехи на известни на Запад марки, защото са от младото поколение, което живее в периода на временно отваряне на комунистическа Румъния към света и отслабване на идеологическия контрол от страна на управляващите. Както и самата Летиция, с постъпването си на работа в Зданието, много от младите служители са обзети от вяра и оптимизъм за своето бъдеще, в мечти за професионално израстване, както и за положителна промяна в страната, която и техните родители са чакали дълго. Кариеризмът е белязал почти всички персонажи от романа от кръга на Летиция: любовника ѝ Сорин, съпруга ѝ Петру, който се стреми по всякакъв начин да се домогне до доцентско място в университета, приятеля на Сорин Флоринел, приятелката на Летиция, Дорина –

кариеристка „със здрав социален произход”. Самата Летиция също се стреми към добра кариера и известност на писателка. Причината тя да се омъжи за Петру е именно страхът за бъдещето ѝ след смъртта на вуйчо ѝ Йон. „Беше отгледана от един примирил се човек, така както тя познаваше вуйчо си Йон, маминия брат, и прави усилия от години да не повтори провала му (Адамешяну 2012: 14).

Романът „Временното” се оказва една сполучлива смес между политически и социален роман, в който обективът се насочва тук към съдбата на отделния човек и неговите отношения с останалите членове на колектива, тук към политическата картина на онези години. Резултатът от всичко това е изграждането на плътна и жива представа за живота в комунистическа Румъния, както и поставянето на редица въпроси за тоталитаризма като зло, белязало съдбата на едно цяло общество, за страха, за стремежа към оцеляване и личностно издигане в условията на редица забрани, за усещането за „временно”, което витае навсякъде.

На въпроса защо е написала отново книга за комунистическия период, Габриела Адамешяну отговаря: „За мен комунизмът никога не е бил фикция, а моят живот в продължение на 43 години. Осъзнавам, че и аз съм била от опитните мишки на този политически експеримент, и ми се струва естествено да оставя и аз моето свидетелство за него, моята истина. Освен това, като писател, аз се интересувам от персонажа, а той има своя история, корени. Не бих могла да населя книгите си само с деца или млади хора, които не са преживели този момент, за които 1990 година не означава нищо. А и моите книги разказват за любовта, социалния успех и провал, приятелството, предателството, смъртта и т.н.”<sup>1</sup>. През последните години немало румънски автори издадоха романи, чието действие се развива през епохата на комунизма и които бяха обект на силен интерес от страна на читателите. Причината за нестихващия интерес към темата и епохата от двете страни (писатели и читатели) вероятно е потребността от осмисляне на миналото, защото е трудно да се продължи напред ако човек просто зачеркне една част от живота си. „Писането лекува рани, защото хората имат нужда да споделят за това, което преживяват”, споделя Габриела Адамешяну в цитираното вече интервю. Бихме могли да добавим, че чрез книгите си автори като нея все още се опитват да открият истинския смисъл на всичко онова, което са преживели в един толкова оспорван период, какъвто е комунистическият. Книгите са средството, чрез което би могло да се преодолее онова усещане за временно в обществен и личен план и да се открият непреходните ценности в един живот, белязан от историята. Защото, както споделя героинята Летиция от разглежданите тук два романа, „не бъдещето ни донася най-големите изненади, а миналото, което не спираме да четем цял живот” (Адамешяну 2012: 227).

---

<sup>1</sup> Интервю с Габриела Адамешяну в сп. „Formula AS”, бр. 933 от 2010 г.: „Marea doamna a prozei românești – Gabriela Adameșteanu – „Scrisul vindecă traume”.



## ЛИТЕРАТУРА/ BIBLIOGRAPHY

**Адамешяну 2012:** Адамешяну, Г. *Временното*. Maga Welding LTD. [**Adameshtyanu 2012:** Adameshtyanu, G. *Vremennoto*. Maga Welding LTD].

**Адамешяну 2007:** Адамешяну, Г. *Все същият път, ден след ден*. Издателство „Балкани”. [**Adameshtyanu 2007:** Adameshtyanu, G. *Vse sashiyat pat, den sled den*. Izdatelstvo “Balkani”]

**Goldiș 2010:** Goldiș, Al. Романул „nescris” al Gabrielei Adameșteanu. // „Cultura”, No. 28.

**Manolescu 2008:** Manolescu, N. *Istoria critică a literaturii române. 5 secole de literatură*. Editura Paralela 45.

**Șefanescu 2005:** Șefanescu, Al. *Istoria literaturii române contemporane 1941–2000*. Editura Mașina de scris.